

Karol Pałka

Odmieńcy

Praca doktorska - **abstrakt**

Wydział Grafiki

Akademia Sztuk Pięknych

im. Jana Matejki w Krakowie

Kraków 2021

Promotor

dr hab. Agata Pankiewicz, prof. ASP

Recenzenci

prof. dr hab. Andrzej Sapija

prof. Andrzej Tobis

W rozprawie *Odmieńcy* podejmuję problematykę szeroko rozumianej odmienności. Praca łączy w sobie zagadnienia zaczerpnięte ze sztuki, socjologii oraz własnych praktyk etnograficznych. Zadaję pytania dotyczące sensu odmienności. Czym jest odmienność? Jak się sytuuje w relacji do kategorii normalności? Czy spełnia pozytywne funkcje? Czy pojęcie odmienności sprawdza się w praktyce artystycznej?

By się tego dowiedzieć, badam, jak kształtował się wizerunek osób odmiennych w sztuce w ciągu wieków. Stawiam tezę, że zarówno kultura wysoka, jak i popularna ponoszą klęskę w dyskursie o odmienności, tworząc bardzo dużo stereotypów i uogólnień oraz poddając się uprzedzeniom i lękom. Sympatii do postaci naznaczonych innością znaleźć można niewiele.

Podejmuję próbę zdefiniowania odmienności i skupiam się na wybranych teoriach socjologicznych, które do dzisiaj budzą sporo wątpliwości i emocji, by wreszcie podważyć zasadność używania pojęcia „odmieniec” w sztukach wizualnych i stworzyć własną kategorię „osoby niewidzialnej”. Mam na myśli osoby o niskiej pozycji społecznej, które zrywają z pewnymi normami, lecz nie są stygmatyzowane ani wykluczane społecznie, ponieważ pozostają osobami „niezauważanymi”. Nie dostrzegamy ich, ponieważ działają na nas silne mechanizmy obronne, między innymi obawa przed doznaniem szoku, percepcyjne lenistwo i wygoda ignorancji.

W dalszej części pracy przytaczam zapis rozmowy z jedną z bohaterek mojego filmu na temat duchowości. Przywołuję w tym kontekście wątki mitologii słowiańskiej funkcjonujące w naszym obszarze kulturowym, znane z wielu opracowań naukowych, i porównuję je z tym, co usłyszałem podczas wywiadu. Okazuje się, że wiele mitów słowiańskich – w uwspółcześnionej formie – nadal funkcjonuje na polskiej wsi.

W ostatniej części opisuję własną praktykę artystyczną – wystawę fotografii, którą zorganizowałem dla jednej z moich bohaterek, i zastanawiam się, na czym polegała jej wyjątkowość. Wreszcie skupiam się na sobie i nad powstałym filmem. Jest to najbardziej osobista część mojej pracy, w której analizuję, czym jest dla mnie proces tworzenia filmu dokumentalnego. Opisuję pokusy i wątpliwości, przed jakimi staje autor filmu dokumentalnego. Zastanawiam się również nad uzasadnieniem obecności wątków metafizycznych w kinie dokumentalnym oraz badam, jakie są źródła decyzji artysty, by stworzyć dzieło.

Zrealizowany przeze mnie film dokumentalny *Odmieńcy. Bukolika* opowiada o 65-letniej Danucie i jej 35-letniej córce Basi. Kobiety żyją na skraju niewielkiej wsi. Początkowo przestrzeń kontaktu z bohaterkami ogranicza się tylko do strefy podwórka. Przyglądamy się im z nieufnością i zdziwieniem. Warunki, w jakich mieszkają kobiety, są szokująco trudne. To, co nas początkowo przeraża, powoli okazuje się piękne. Ich życie jest splecione z rytmem przyrody, naturą, żywiołami, duchami, a także z tym wszystkim, co pierwotne. W jednej ze scen jesteśmy świadkami Tańca Wiosny. Basia z zamkniętej, nieufnej osoby przeistacza się w szczęśliwą, roześmianą dziewczynę, beztrudno tańczącą pośród pól. Od tej chwili uczestniczymy w misterium tajemnic czasu i sił natury.

2021. 09. 29
Kamel Piżen